

ІВАН СТЕПАНОВИЧ МАЗЕПА-КОЛЕДИНСЬКИЙ – ВТІЛЕННЯ ЕПОСУ УКРАЇНСЬКОГО ДУХОВНОГО ВІДРОДЖЕННЯ КОЗАЦТВА

Ось вже понад 300 років український полководець і дипломат Іван Степанович Мазепа розглядається деякими істориками як зрадник. Поштовхом до розгляду цього міфу стало оголошення йому анафема відповідно до наказу Петра I. На підставі аналізу зібраного історичного матеріалу в статті показано багатогранність цього неординарного політика, його боротьба проти гноблення свого народу за національне визволення. Дана публікація покликана розвінчати один із довготривалих міфів сформованих російською історіографією. Разом із тим, автор, свідомий того, що гетьман був особистістю достатньо контрверсійною, тому і різняться його оцінки українськими та російськими істориками. Автор прийшов до висновку, що не тільки російські історики мають право на власну візію Івана Мазепи, але й українські цілком слушно вважають його українським національним героєм, що здійснив хоч і невдалу спробу звільнення від імперського ярма.

Ключові слова: Іван Степанович Мазепа, Петро I, Гетьманщина, Малоросія, Північна війна, Полтавська битва, Карл XVII.

Іван Степанович Мазепа [1644-28.8 (8.9) 1709, Бендери] – український державний і військовий діяч [1, с. 212; 2]. Він був другим, після дипломата графа Федора Головіна, кавалером ордена Святого апостола Андрія Первозваного (орденської нагороди старої Росії). Народився він у дворянській православній сім'ї в сімейному помісті Мазепинці поблизу Білої Церкви на Київщині. І. Мазепа отримав хорошу освіту: спочатку він навчався в Києво-Могилянській колегії (духовній академії), по тому в Єзуїтському колегіумі у Варшаві, виховувався при дворі польського короля Яна Казимира. Свою освіту він довершив за кордоном в Голландії, Італії, Німеччині та Франції.

Обдарований від природи надзвичайним розумом, отримавши у єзуїтів відмінну освіту, І. Мазепа був людиною високої європейської культури. Він провів декілька років в країнах Західної Європи, був знавцем кількох європейських мов і власником першокласної бібліотеки, за освітою – фахівець з артилерії. Військові науки, зокрема артилерію, І. Мазепа вивчав у голландському місті Девентер, «причому цілий рік був присутній при відливанні крацих в Європі гармат майстра Віллема Вегеварда», потому у Франції [6].

У 1660-х роках І. Мазепа залишив службу при дворі: як вважають внаслідок романтичної пригоди, що отримала гучне поширення, і більш чи менш прикрашену в легендах і фантазіях, оспіваних низкою знаменитих поетів. Першим звернув на нього увагу Джордж Байрон, що написав у 1818 році поему «Мазепа». Про нього писали також Кондратій Рилєєв, Олександр Пушкін, Віктор Гюго, Юліуш Словацький та багато інших. Всі вони увічнили ім'я Мазепи, створивши при цьому романтичний, але достатньо далекий від істини образ.

Французький дипломат Жан де Балюз описує зовнішність Мазепи, йому було тоді вже 67 років: «Невисокий, худорлявий, симпатичний, тілом стрункий. Чоло високе, погляд ясний і суровий, руки тонкі, витончені й білі, як у жінки, хоч тілом він міцніший німецького рейтара і вершник відмінний» [6].

Він був різним, але загалом – типовим сином свого класу і своєї епохи – епохи духовного українського відродження козацтва, як в позитивному, так і в негативному розумінні цього слова. Його особиста харизма, вміння подобатися, блискуче красномовство звернули на себе увагу також і при дворі. Сучасники рахували його найбільш багатим, найбільш впливовим, найбільш розумним і

найбільш хитрим правителем цього закутка Європи [6]. Неможна не відмітити і його негативні риси характеру як мстивість, славолюбство, невдячність [5]. Як неординарна і багатогранна фігура, він був овіяний ореолом різноманітних легенд і міфів, так як добивався своєї мети, із точки зору сьогодення, не завжди чистими засобами. Очевидно, цим і можна пояснити негативну оцінку його особистості істориками.

У 1669-1681 роках І. Мазепа служив у гетьмана Правобережної України П.Д. Дорошенка і у гетьмана Лівобережної України І.С. Самойловича. В Чигирині Іван Мазепа розпочав службу на посаді хорунжого надвірної хоругви, тобто гетьманської гвардії.

Його бойовим хрещенням рахують участь у спільному поході військ гетьмана Дорошенка і турецької армії правителя османів Мухамеда IV проти Польщі у 1672 році, коли союзники здійснили походи на Кам'янець-Подільський і Львів. Він приймав участь у переговорах з кримським ханом Селім-Гіреєм, перебував у полоні запорізького отамана Івана Сірка, який не поділяючи про турецьких поглядів гетьмана Правобережної України був відправлений у Москву. В Москві він увійшов у довір'я бояр і діяв на шкоду Дорошенкові. Після цього і став служити у Самойловича [2; 12].

У 1682-1686 роках на Лівобережжі Мазепа займав відповідальну посаду генерального есаула. За дорученням гетьмана Самойловича Мазепа їздив до Москви і там нібито писав на нього доноси. За допомогою фаворита правительки Софії Олексіївни, князя Василя Голіцина, він добився арешту гетьмана Самойловича і свого обрання на гетьманську посаду. Це обійшлося йому в діжку з 11 тисячами золотих карбованців і більше трьох пудів срібного посуду. Те й інше стало вагомим аргументом на користь його кандидатури [12]. Відповідно до твердження Т. Таїрової-Яковлевої, підпис Мазепа в доносі на старшину Самойловича був всього лиш четвертим після Борковського, Воехевича і писаря Прокоповича, чиею рукою і був написаний цей донос. Всі ці підписи в низу листа завершив підпис Василя Кочубея. Як видно, пише далі Т. Таїрова-Яковлева, не Мазепа, а саме Кочубей, відіграв також ключову роль при зміщенні гетьмана [9].

Мазепа склав присягу на вірність Російському царству і його самодержавному правителю Петру I Олексійовичу, і 25 липня 1687 року був обраний *«царської величності Війська Запорізького обох сторін Дніпра гетьманом»*. На посаді гетьмана Мазепа завоював симпатії Петра I і став довіреною особою імператора і майже необмеженим правителем Гетьманщини, яку російських актах стали називати Малою Росією [11].

У себе в Гетьманщині він відливає гармати, а також як і Петро I направляє молодих людей з шляхетних сімей навчатися за кордон, відкриває друкарню і перетворює Києво-Могилянську колегію в академію. В Україні він створює нові регулярні полки так званих «компанійців» і «сердюків», будує на Дніпрі цілу флотилію козацьких «чайок» і «дубків», за допомогою яких захоплює в пониззі ріки татарські й турецькі містечка. Все це він робить в Україні в дусі петровських реформ. До того ж він був ще непересічним політиком [4].

Вже як гетьман, він весною 1689 року приймав участь у другому кримському поході Голіцина, в 1695 і 1696 роках – в двох походах Петра на Азов. Його полки входили до складу сил боярина Б. Шереметьєва. В 1697-1698 роках разом з російськими військами українські козаки ходили на турецьку фортецю Очаків.

Мазепа в той час вірно служив царю, намагаючись виконати всі його накази і доручення. Петро високо цінував важливу інформацію про політичне становище у Східній Європі (перш за все в Польщі) і на Балканах, яку поставляв йому Мазепа, завдяки чому він користувався у царя великим авторитетом в малоросійських справах і часто винагороджувався ним. Петро зробив йому немало дарів «за вірність» тисячами кріпаків. Мазепі належало понад 100 тис. селян в Україні і понад 20 тис. в Росії [12].

На початку Північної війни Мазепа ще активно допомагав Петру I; в 1705 р. – він здійснив похід на Волинь на допомогу союзнику Петра – польському королю Августу; в 1706 р. – відбулася його зустріч з Петром I в Києві, де він активно взявся за будівництво закладеної царською величністю Печерської фортеці.

У своєму стремлінні до повноти особистої влади Мазепа не міг розраховувати на повну

підтримку міських полків – Чернігівського, Глухівського, Полтавського та інших, а також запорожців, тому на протипагу їм він почав створювати особисті «мисливські полки».

Починаючи з 1688 року в Москву з Малоросії стали поступати доноси про таємні перемовини гетьмана зі Швецією і Річчю Посполитою. Однак цар рахував такі листи наклепом на вірну йому людину, переправляючи їх в Батури, де авторів таких листів очікувала страта. Мазепа заарештував отамана Дніпровського Правобережжя Семена Палія, відомого вдалими набігами в Таврію і захопленням кримського хана Османа Гірея. Він звинуватив його перед Петром I, що нібито отаман веде таємні перемовини з Карлом XII, і відправив його під конвоем до Москви. За наказом царя Палій як зрадник був засланий до Сибіру [12].

Малоросійський правитель не однократно отримував від боярської Москви царські нагороди, серед яких 8 лютого 1700 року був отриманий орден Святого апостола Андрія Первозваного (після зради гетьмана, Петро I видав указ про позбавлення його цієї нагороди), угорський бархатний кептар на соболях з діамантовими запонками ціною 750 карбованців.

Офіційно захищаючи інтереси росіян, Мазепа таємно мріяв визволити козаків, позбавлених російським монархом права на самоврядування. Знаючи, однак, непередбачуваність царя в його діях, жорстокість і недовіру до козаків, Мазепа мовчав, але кожного свого вірогідного супротивника змітав з дороги, частково за допомогою само Петра. Як видно, він був також і великим майстром політичного виживання.

Із початком Північної війни зі Швецією 1700-1721 років малоросійський гетьман по царському велінню забезпечив утримання гарнізонів і військово-інженерні роботи в фортецях Лівобережної і Правобережної України. Його полки діяли на допоміжних театрах військових дій під Псковом, на Волині, в Галичині і Білорусії.

Згідно відомостей швейцарського історика Гіттермана, вже з самого початку Північної війни з боку Швеції і Польщі було здійснено не мало намагань спонукати Мазепу до відторгнення України від Росії і до військового заколоту проти Москви. За це йому бу-

ло обіцяно пост керівника самостійної української держави. Однак, Мазепа вперто ухилився від подібного роду пропозицій до тих пір, поки ще рахував можливою перемогою царя. Про всі ці пропозиції він навіть повідомляв Петру і цим справив на нього враження абсолютної лояльності.

Відомо, що Мазепа не пізніше 1706 року розпочав свою рафіновану подвійну гру. Про його таємні відносини з польським королем Станіславом Лещинським було не раз докладено Петру вже у 1707 році, але цар не вірив цим звинуваченням. В дійсності ж гетьман готував разом з ворогами змову проти надмірно довірливого господаря [3, с. 90-92].

Виношуючи націоналістичні ідеї про самостійність України і відторгнення її від Росії, Мазепа в 1707 році вступив у тайні переговори з новим польським королем Станіславом Лещинським. Мова йшла про перехід України знову під владу Речі Посполитої [12].

Генеральний суддя Малоросії Василь Кочубей і полковник Іван Іскра не раз відправляли Петру I доноси з перерахуванням всіх фактів зрадництва Мазепи. Але, заклопотаний справами, пов'язаними з війною зі шведами, Петро Олексійович доручив розібратися з доносами Кочубея і його товаришів графу Головкину і доповісти йому. По завданню графа упереджені судді винесли свій суворий вирок: стратити доносителів у Запорізькому війську. Після затвердження цього вироку Петром I Кочубея і Іскру стратили. Мазепа жорстоко розправився також і з їх сім'ями [5].

Наляканий цим доносом, Мазепа після успішних для нього наслідків слідчої справи, почав ще енергійніше вести переговори з Станіславом Лещинським і Карлом XII, які закінчилися ухвалою з ними таємних договорів. Мазепа надав шведам для зимівлі укріплені пункти на Сіверщині, зобов'язався доставляти провізію, схилити на бік Карла запорізьких козаків, навіть калмицького хана Аюку. За договором зі Станіславом вся Україна з Києвом, Сіверщина з Черніговом і Смоленськ повинні приєднатися до Польщі. Мазепа ж, на підставі цього договору, став би правителем Полоцького і Вітебського воєводств, з титулом князя і на правах, схожих з правами герцога курляндського [2].

Шведсько-українські відносини, як вважає німецький історик Штьокл, вже тоді мали

свою традицію. Швеція була єдиним союзником, на якого могла розраховувати Україна в своєму стремлінні до самостійності в боротьбі проти Речі Посполитої і Москви [8, с. 354].

Мазепа, однак, для здійснення свого плану терпляче очікував того моменту, коли буде можливо скористатися сприятливим збігом обставин – в даному випадку, військовими успіхами Швеції. Він зробив ставку на шведського короля Карлі XII, вирішивши, що його королівству вже забезпечена перемога над Московією. Ще до вторгнення Карла XII на терени України, Мазепа обіцяв надати в його розпорядження армію в 30000 козаків. Літом 1708 року війська Карла XII вторглися в Росію.

Засліплений обіцянками Мазепа про допомогу, Карл не дочекався шведського війська під командуванням генерала Левенгаупта. 27 вересня 1708 року поблизу села Лісна генерал був атакований російськими військами під керівництвом Петра I і цілком розбитий. Левенгаупт втратив у бою половину свого війська, всю артилерію і весь обоз, що складався з 5000 телят, і лише з невеликою частиною загону встиг приєднатися до армії свого короля.

Спроби Карла XII прорватися до Москви на смоленському і брянському напрямку були відбиті російськими військами. Тимчасово відмовившись від наступу вглиб Росії і розраховуючи на допомогу гетьмана, Карл XII в жовтні 1708 року повернув свої війська з районів Костеничі й Стародуба в Україну. Вирішивши, що доля Петра I вже остаточно вирішена, Мазепа скидає з обличчя маску і просить шведів допомогти йому скинути московське поневолення [3, с. 90-92].

Карл XII направив своє військо в Україну ще до прибуття армії Левенгаупта не тільки тому, що його армія була виснажена, але й тому, що населення півдня Росії було озлоблене у зв'язку із зростанням з боку царя тиском: часті призови на військову службу, безпощадне підвищення податків, нехтування місцевими традиціями. Це знову відродило в більшості козаків прагнення до державної незалежності. Таким чином, здавалося, що передумови до розгортання визвольного руху були очевидні: на чолі козаків стояв тоді чистолюбивий гетьман Іван Мазепа [3, с. 90-92].

Мазепа укріпив фортеці Ромни і Гадяч, доручив сердюкам захищати свою столицю

Батурин, де знаходився значний арсенал, вся важка артилерія, реманент, декілька хлібних хлівів – все це назначалося шведам. Його табір був розташований між Стародубом і Новгород-Сіверським, поблизу містечка Семенівка. Там і виголосив Мазепа перед своїм військом полум'яну промову, в якій заявив про необхідність попередження небезпеки, і про свій намір звільнити вітчизну від рабства і презирства. *«... Я поклав початок вашому благополуччю. Шведський король прийняв під своє покровительство Малоросію. Зброя вирішить долю держави. Станемо відстоювати незалежність. У шведах ми бачимо не тільки друзів, але й доброзичливців. Вони послані самим Богом для визволення вітчизни нашої від рабства і презирства. Подбаємо про свою користь, упередимо небезпеку. Цього вимагає від нас потомство. Боїмося його проклять»* [5].

Мазепа намагався звинуватити царя в тиранії, давав зрозуміти, що тільки шведський король зможе позбавити Україну від плюндрування і повного безправ'я. Але і цими словами він не зміг переконати козаків. Мазепа привів до табору Карла XII всього лиш 3000 кавалеристів. Це були запорожці, козацька старшина, піший полк сердюків особистої гетьманської варті. Основна ж маса українців залишилася вірною царю, так як сподівалася, що він захистить їх від козацької верхівки [3, с. 90-92].

Як не дивно, але Мазепа в останній раз прислужився Росії тим, що умовив Карла XII йти не на Москву, а в Україну, де, оточуючи Полтаву, шведи втратили багато часу і майже весь порохований запас, так що на час Полтавської битви вони залишилися майже без зарядів.

25 жовтня 1708 року Мазепа під приводом приєднання до російської армії з кількома тисячами козаків перейшов через річку Десну в розташування королівської армії. 29 жовтня Петро I отримав відомість про зраду Мазепа. Цар спочатку не хотів цьому вірити. Але, коли ця інформація підтвердилася, він зібрав на наступний день військову раду, де було вирішено «розорити вщент» Батурин і перенести столицю Гетьманщини в прикордонний з Росією Глухів. Там, 7 листопада і відбулися вибори нового гетьмана Малоросії. Ним став полковник Скоропадський.

Набіг на гетьманський форпост Батурин було наказано здійснити кавалерійському генералу О. Меншикову. В Батурині знаходився ще гарнізон Мазепи у 8 тисяч осіб, всі зібрані для шведів запаси провізії і вогневі припаси. Вранці 2 листопада Меншиков з драгунською кавалерією підступив до Батурина і взяв його приступом. Після двогодинного бою залишки гарнізону разом зі всім цивільним населенням були винищені. Всього в батуринській трагедії загинуло близько 15 тисяч осіб, в тому числі жінки і діти, що сховалися в замку.

Всі будівлі, церкви і монастирі були розграбовані й, згідно царському указу, Мазепинська резиденція повністю спалена, а майно Мазепи – конфісковане. І навіть через 20 років після цієї трагедії Батурин все ще був пусткою [11; 9].

Після отримання відомості про трагедію своєї столиці Мазепа *«на прохання полковників»* написав універсали до міст і старшини, *«що він не для приватної своєї користі, а для загального добра всієї вітчизни і Війська Запорізького прийняв протекцію шведського короля»*. Причини свого переходу до шведів він пояснив тим, що Москва без всякої їх згоди почала відбирати українські міста, виганяти людей і розміщувати на їх теренах свої гарнізони, російські власті прагнули знищити саме ім'я Війська Запорізького, козаків перетворити на драгунів і солдатів, а сам малоросійський народ поневолити [9].

9 листопада 1708 року в Троїцькому соборі Глухова в присутності Петра I була здійснена літургія і молебень, після чого Мазепа був підданий вічному прокляттю. В той же день в Глухові була здійснена символічна страта колишнього гетьмана¹.

¹ На майдан винесли набите чучело Мазепи. По тому прочитали вирок щодо його злочину і страти; князь Меншиков і граф Головкин розірвали жалувані йому грамоти на гетьманський ряд, чин дійсного таємного радника і орден святого апостола Андрія Первозваного і знята з чучела стрічка. По тому кинули кату це зображення зрадника; всі штовхали його ногами, і кат тягнув чучело на шнурку по вулицях і майданах міста до місця страти, де і повісив... Накладання анафеми було поєднане з процедурою громадянської страти. Зібрані звідусіль священники і монахи в чорних сутанах, співали псалми, оточили чучело, а по тому розмахуючи над ним чорними свічками, почали вигукувати: *«Да будет Мазепа проклят»*. Архієрей вдарив чучело палицею в груди і вигукнув: *«Предателю и отступнику Ивану Мазепе – Анафема»*. По тому чучело з вигуками потягли з церкви, а за ним йшли священники наспівуючи: *«Днесь Иуда оставляет учителя, приемлет дьявола»* [13].

Сама церковна анафема була здійснена всупереч канонам православ'я, і накладена не за рішенням православної церкви, а за наказом російського царя Петра I. Адже Мазепа ніколи не здійснював ніякого злочину ні проти церкви, ні проти релігії. Заочно він був нагороджений орденом Іуди – спеціально для нього запровадженого ордену ганьби. Театральна вистава з анафемою була влаштована Петром I. Така розправа над Мазепою, як вважає Таїрова-Яковлева, була прелюдією для ліквідації автономії України [9]. Всі дії Мазепи мали конкретну мету, а мета – виправдовує засоби, їх все ще деякі історики розцінюють як зраду.

Під час битви під Полтавою 8 липня 1709 року Петро отримав перемогу над шведським королем. 87 днів російські солдати, українські козаки і мешканці міста протистояли штурму шведського війська. Всі спроби Карла XII оволодіти Полтавою виявилися марними. Після битви генерал Левенгаупт разом із залишками шведської армії відступив до Переволочного, де настигнутий росіянами був змушений здатися. Він провів решту свого життя в Росії.

Карл XII із залишками свого розгромленого війська ретирувався у напрямку устя річки Інгул. Він зупинився на Руській косі, очікуючи переправи через Південний Буг на «Волошку», щоби звідти потрапити під захист очаківського паші! Очікувати кораблів від паші для переправи йому прийшлося декілька днів. Фінський археолог Лундіус по своїй пізнавальній подорожі у 1852 році так описує ці події *«На кінець очаківський паша вислав судна для переправи. Заледве втікачі шведи почали розташовуватися на суднах, лиш король досягнув протилежного берега, як російське військо замайоріло в степену. На переправі виникла метушня... Підрозділи Мазепи хутко поскакали в добре відомі їм схованки на Крим, кинувши шведів і союзних їм валахів на поталу долі...»* [10].

Мазепа з Карлом XII прибув, на кінець, у Бендери. Турецький султан відмовився видати Мазепу царському послу Толстому; не зарадили і 300000 золотих, які Петро I запропонував муфтію за сприяння у видачі колишнього гетьмана. Але сили Мазепи були вже підірвані. Він помер у тому ж році.

Северная война

- продвижение войск Карла XII
- продвижение войска Левенгаупта

Мапа 1 [3, с. 91]. У російському виконанні А. Молоткова

Німецький історик Г. Штекль вважає, що, як малоефективно виявилася підтримка українських інтересів шведами, так і зрада Мазепи не мала великого значення. Провал його задуму Г. Штекль вбачає в тому, що гетьман просто не був особистістю здатною зібрати весь український народ під свої стяги. Гетьман провадив свою власну егоїстичну політику [5, с. 355].

Всі гетьмани України, починаючи з Богдана Хмельницького, не виключаючи й Івана Мазепи, у складний і суперечливий період козацьких війн зачасти змінювали своїх політичних союзників і переходили на бік супротивника. Також і цей договір зі шведським королем Карлом XII козаки не розглядали як зраду, як щось небувале і ганебне. До того ж і з боку представників різного рівня влади Російської імперії часто порушувалися

умови договору, однобічно тлумачилися окремі його статті.

Особистість Мазепи історики оцінюють по-різному. У поемі О. Пушкіна «Полтава» він представлений як злочинець, зрадник, Іуда [7]. Для росіян – він зрадник, для українців ж – талановитий дипломат, меценат, просвітител, патріот, борець за незалежність. На їх думку, Мазепа є трагічною особистістю: на зраду Петру I, якого високо цінував, і на величезний ризик, пов'язаний із розпочатою грою, він відважився тільки лиш заради блага свого народу. А боротьба за національне визволення ніколи не рахувалася зрадою. Ось вже понад 25 років української незалежності Мазепа є символом українського протистояння Росії, дороговказом руху її по утвердженню державності.

Традиція анафемі Мазепі свято тривала аж до 1917 року в православній церкві Російської імперії. Однак, і до цієї пори московський патріархат не вирішив питання щодо зняття анафемі чи визнання її неправомочною [9].

Собор єпископів Святої української греко-католицької церкви в Канаді у місті Едмонтоні 6 червня 1959 року, однак, одностайно прийняв постанову, підписану митрополитом Вінніпегу і всієї Канади Іларіоном та іншими, де йдеться: «Анафему, накладену у 1708-му році на гетьмана Івана Мазепу, вважаємо не дійсною і не існуючою, а самого

гетьмана Івана Мазепу визнаємо одним з найбільших церковно-державних мужів. І тому благословляємо всьому нашому духовенству і всім нашим вірним молитися про блаженної пам'яті гетьмана Івана Мазепу, як вірного і благочестивого сина Української православної церкви» [13].

Мазепі присвячено багато гравюр, картин, музичних і літературних творів, скульптур. На його честь названі населені пункти та вулиці України. Його портрет зображений на українських грошах і поштової марці.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. БСЭ. 3-ье изд. Т. 15. М.: Советская энциклопедия, 1974. – С. 212.
2. Брокгауз Ф., Ефрон И. Энциклопедический словарь. Т. XXVI. Петербург: И. Ефрон, 1899. Мазепа-Колединский. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://slovari.bibliofind.ru>
3. Gitterman, V. Geschichte Russlands. Bd. II. Zürich: Büchergilde Gutenberg, 1945. – S. 90-92.
4. Ефремов Ю. «Русское воскресение». Возвращение Мазепы. Идеология предательства. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://www.voskres.ru/history>
5. Заковоротный Д. Карл XII и Иван Мазепа на Николаевщине (300 лет тому назад). Вечерний Николаев, № 76 (2788), от 16.07.2009.
6. Кудряшов К. Предатель или герой? Благодаря гетману Мазепе шведы остались без пушек. Аргументы и факты, № 3603, от 07.09.2014.
7. Пушкин А. Полтава. Харьков: Прапор, 1974. – С. 106.
8. Stökl G. Russische Geschichte. 3 Aufl. Stuttgart: Alfred Kröner, 1973. – S. 354- 355.
9. Таирова-Яковлева Т. Мазепа. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://www.booksonline.com.ua>
10. Христова Н. Великая история: по следам Карла XII и Мазепы. Вечерний Николаев, № 120-121 (3585-3586) от 15.10. 2014.
11. Черников И. Русские Украины. Завоевания Великой империи. Изд. дом: АСТ, Астрель-СПб, 2008. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://www.e-reading.club/chapter.php>.
12. Шишов А. 100 великих казаков. Иван Степанович Мазепа (Калединский). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: http://www.militera.lib.ru/bio/shishov_av05/:index.htm.
13. История наложения анафемы. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Анафема_гетману_Мазепе.

Henrietta Gette,
Cologne, Germany

IVAN STEPANOVYCH MAZEPA-KOLODYNSKI – THE EMBODIMENT OF EPOS OF THE UKRAINIAN SPIRITUAL RENEWAL OF KOZATSTVO

For more than 300 years, some historians have considered the Ukrainian warlord and diplomat Ivan Mazepa as a traitor. The impulse to consider this myth was caused by a declaration of anathema on him by the order of Peter I the Great. On the basis of analysis of the collected historical material a many-sidedness of this extraordinary politician, his struggle against the oppression of his people and his struggle for national liberation is shown in the article. This publication is intended to dispel one of the long-existing myths made by the Russian historiography. At the same time, author knows that hetman's personality was sufficiently controversial and that's why opinions of the Ukrainian and Russian historians as for evaluation of his personality are different. The author came to the conclusion that not only Russian historians have the right to their own vision of Ivan Mazepa, but also the Ukrainian historians consider him as a national hero, who made an unsuccessful attempt to slip the imperial collar, that is fair enough.

Except for the usual publications involved in the discussions about the personality of this hetman, we used studies of the western specialists, who assume neutral (not prejudiced) attitude. They assess a situation around the Battle of Poltava and «treason» of the hetman in a more deliberate manner. The historians of different countries don't give «a certain political complexion» to Mazepa's act, and draw attention to the fact that non-compliance with bilateral

agreements was typical both for Cossacks since the time of Bohdan Khmelnytsky, and the Moscow rulers, who interpreted the separate paragraphs in their own way. Obviously, this factor was one of impulses that caused the decisive steps of Mazepa towards the union with the Swedish king Charles XII.

It should be noted that the figures of Bohdan Khmelnytsky, Ivan Mazepa, Symon Petliura are the symbols of the Ukrainian nation, some kind of milestones in the struggle for independence, and under the conditions of the Russian aggression at the eastern boundaries of the state they are an example of self-sacrifice for the sake of own choice. Anyway, that is our opinion based on consideration of available information obtained from the Ukrainian press and scientific researches.

Key words: Ivan Stepanovych Mazepa, Peter I the Great, Hetmanate, Malorossiya (Little Russia), Eastern War, the Battle of Poltava, Charles XII.

Рецензенти: Сінкевич Є. Г., д-р іст. наук, професор;
Міронова І. С., д-р іст. наук, доцент.

© Гетте Г., 2016

Дата надходження статті до редколегії 16.08.2016